

SULIAKKIISSUT

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaaneq

Aallaqqaasiut siunertarlu

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaaneq 9. juni 2022-mi ataatsimoorussamik nalunaaruteqarnikkut aallartinneqassasoq Naalakkersuisut Danmarkimilu naalakkersuisut aalajangerpaat.

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaalluni ilisimasat tunngavigalugit ataatsimoorussamik suliaqarneq oqaluttuarisaanerup qulaajarneqarnissaanut paasineqarnissaanullu tapersiissaaq, aamma aalajangerneqarsimasut iliuuserineqarsimasullu kingunerisaannik nassueruteqartoqassaaq pereersut pillugit saammaateqatigiissinnaaneq taamatut iliuuseqarnikkut tunngavissiuunniarlugu.

Nunatsinni aamma Danmarkimi oqaluttuarisaanerit imminnut ataqatigiipput, nunallu imminnut sunnerneqaatigisaminnik ineriartoqatigiissimallutik. Sorsunnersuaq kingullermit maannamut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinut ilaatigut ilisarnaataavoq nunatta akisussaaffinnik suliassaqarfinnillu arlaqartunik tigusisarsimanera. Nunatta Danmarkillu akornanni qulaajaanissamik kissaateqarneq tamakkuninnga tunngaveqarpoq.

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit ilisimasatigut tapersiuteqarnissaaq qulaajaanermi siunertarineqarpoq. Nalinginnaasumik nunat akornanni paaseqatigiinnerup ataqatigiinnerullu nunatsinni innuttaasut maannakkut atugaannut annertuumik qanoq kinguneqarnera ilisimasatigut taakkunatigut annertusarniarneqarpoq.

Imarisaa

Politikkikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuuserineqartut aamma ingerlanerit nunatta ineriartorneranut nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinut sunniuteqaqataasut, imaluunniit nunatsinni innuttaasunut kinguneqartut qulaajaanermi sammineqassapput.

Sorsunnersuaq kingullermit maannamut imaluunniit nunatta sulianut immikkoortunut akisussaaffimmik tigusinissaata tungaanut piffissami nutarteriffiusumi suliat pingaarutillit aamma ingerlatsinerit qulaajarneqassapput. Suliat ingerlatsinerillu tassaasinnaapput sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissaasersuineq, nunatsinni inoqarfinnik matooraanerit, 1950-imit 1980-imit qitornavissartaarnermi periutsit pillugit suliat, meeqqat kalaallit Danmarkiliartitaasarneri, Danmarkimit sulisussarsiortarnerit il.il. Assersuutini pisut tamarmik ersersinneqanngillat, ingerlatsinerillu sulialluunniit manna tikillugu tamanut ammasumik ilisimatitsissutigineqarsimanngitsut paasineqarnissaat aamma qulaajarneqarnissaat suliami anguneqassaaq.

Qulaani allassimasut nangillugit suliami ilaatigut:

- politikikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuuserineqartut aamma ingerlatsinerit nunatsinnit Danmarkimiillu inuiaqatigiinnit aamma inunnit ataasiakkaanit isigalugu, aamma inuiaqatigiinni immikkoortut akornanni assigiinngisitaarneq mianeralugu aamma nuna, nunami immikkoortut, inoqarfiit kiisalu kalaallit nunatsinni avataanilu nunassissimasut akimorlugit qulaajaasoqassaaq,
- anguniakkat isumaliutigineqartullu politikikkut aalajangikkanut pingaaruteqartunut tunngaviusut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuuserineqartut aamma ingerlatsinerit, aamma suut tamatumingga kinguneqartut qulaajarneqassapput,
- inuttut, kulturikkut allallu inuiaqatigiinnikkut kinguneqartut, soorlu politikikkut aalajangikkat pingaaruteqartut, pisimasut aamma pissutsit allat, iliuuserineqartut aamma ingerlatsinerit kingunerisaat qulaajarneqassapput.

Inuit qassit sunnerneqarsimanersut mannalugu aalangiinnermit, pisumit iliuuserisamilluunniit pineqartumit qanoq annertutigisumik sunnerneqarsimanersut aamma qanoq annertutigisumik aalangiinnerup, pisup iliuuserisalluunniit inuit taakku inuunerat taamaniilli sunnersimaneqat oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi qulequtassanik misissugassanik toqqaanermi ilanngunneqartariaqarput. Qulequtassanik pisariaqartinneqartunik toqqaaniarnermi suliamut attuumassuteqartunik ingerlatsisunik, soorlu nammineq piumassusertik tunngavigalugu ingerlataqartunik il.il. ilisimatusarnermut pisortaasussamit aamma suliamut ilisimasaqartunit isumasioqatigineqartarnissaat pingaartinneqarpoq.

Piffissaq sorsunnersuup kingulliup kingornanit maannamut qulaajaanermi pingaarnertut isiginiarneqassaaq. Kisianni sorsunnersuup kingulliup soraarnera sioqqullugu piffissat qulaajaanermi ilanngunneqartariaqarput, aamma aalangiinnerit, pisut aamma pissutsit allat, iliuuserisat aamma ingerlatsinerit nunat assigiinngitsut akornannut atassuteqartut pisariaqartutut tamakkiisumik

allaaserinissaannut aamma tamaasa paasinissaannut imaluunniit qulaajaanerup imarisaata ilaata paasinissaannut tunngavissaasorinaraangata.

Qulaajaanerup imarisaata imatut pilersaarusiorneqassaaq allanit qulaajaanerit angusat, qulaajaanerit aamma/imaluunniit nunatta Danmarkillu akornanni pissutsinik ilisimatusarnikkut suliniutit oqaluttuarisaanermik qulaajaanermut ilaatillugit. ”Spiralilersortissimasut pillugit suliamik” ingerlanneqartumit aamma arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit aamma Danmarkimi efterskoleni kalaallinut ilinniartunut aamma 1960-imit 1991 ilanngullugu allanik nunatsinni naartunaveersaasersuinerimik misissuinermit taamani peqqinnissamut ministerip Peqqinnissamullu Naalakkersuisup 30. september 2022-mi isumaqatigiissutigineqartumi qulaajaanermi misilittakkat aamma angusat matumani oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi ilaatinneqassapput.

Inaarineq

Qulaajaaneq ilisimatuunik arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsunit suliarineqassaaq, taakkulu teoriinik atuineq, periaatsit assigisaallu pillugit naggataasumik aalajangiissapput. Qulaajaasoqassaaq suliamut ilisimasat tunngavigalugit ilaatinneqassallutillu oqaluttuarisaanermi najoqqutassat aamma inuit maanna inuusut aalajangersimasunut pisunut, eqqaamasaat aamma nammineq inuunerisa oqaluttuartassat pillugit nassuiaatit.

Suliamut ilisimasaqarfiit akimorlugit qulaajaaneq pilersaarusiorneqassaaq, tassanilu oqaluttuarisaanermi ilisimasat suliani allani isiginneriaatsinik ilaartorneqassapput, soorlu kulturinik misissuinerimik, antropologimit, juramit aamma politologimit.

Ilisimatusarnermi angusat atuuttut, qulaajaanerit aamma pissutsinik assingusunik nunat aamma/imaluunniit innuttaasut akornanni misissuinerit qulaajaanermi ilanngunneqassapput.

Aaqqissuussineq

Nunatsinni Ilisimatusarnermik Siunnersuisoqatigiit aamma Danmarks Frie Forskningsfond-ip inassuteqaateqareernerisigut ilisimatusarnermi siulittaasuusaaq Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Timersornermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisup ilisimatusarnermullu ministerip ataatsimoorlutik toqqarpaat. Ammasumik ataatsimoorussamik allagarsiineq tunngavigalugu piukkunnartut amerlanngitsut inassuteqaammut ilaatinneqassapput. Ilisimatusarnermi siulittaasuusaaq Ilisimatusarfimmit atorfinitsinneqassaaq.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussamik aalajangiinermi uku tunngavissatut pingaartinneqarput:

- lektoritit imaluunniit seniorforskeritut qaffasissuseqartumik piginnaasaqarneq,
- nunatta Danmarkillu oqaluttuarisaanikkut ataqatigiinnerannik ilisimasaqarluarneq,
- oqaluttuarisaanikkut ilisimatusarnermi pilersaarussianik piviusunngortitsinermit siulersuinermilu misilittagaqarneq aamma ilisimasaqarfiit akimorlugit isiginnissinnaassuseqarneq, aamma
- tamanut ammasumik ingerlatitseqqinermik misilittagaqarneq.

Immikkut ilisimasallit suleqatigiittussat ilisimatusarnermi siulittaasuusussap pilersissavai. Tamatumani ilisimasaqarfiit akimorlugit nunatta Danmarkillu oqaluttuarisaanikkut inooqatigiinnermullu tunngasutigut, ilisimatusarnermik ingerlatitseqqinermik misilittagaqarneq aamma nunatsinni Danmarkimilu ilisimasaqarfinniittunik sinniisuunissaq pingaartinneqarpoq. Immikkut ilisimasallit kalaallisut danskisullu oqaatsitigut piginnaasaqartut suleqatigiinni peqataatinneqassapput.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussap suleqatigiit immikkut ilisimasallit peqatigalugit ilisimatusarnermik suliasaq tamaat pilersaarusiussavaa taannalu tunngavigalugu ilisimatusarnermut aningaasaliisoqassalluni. Ilisimatusarnermik suliasamiissapputaaq suliamut piffissarititaasusaaq, aningaasartuutissanut missingersuutit aamma killiffinni anguniakkat pingaarnerit aamma peqataatitsinermit ingerlatitseqqinermilu suliasanut takussutissiaq.

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Timersornermut Ilageeqarnermullu Naalackersuisoqarfimmit aamma ilisimatusarnermut ministereqarfimmit aqunneqartumik naalackersuisoqarfinnit malinnaasussanik pilersitsisoqassaaq. Ilisimatusarnermi siulittaasuusussap suliasanut pilersaarut naalackersuisoqarfinnit malinnaasussanut saqqummiutissavaa. Minnerpaamik ukiup affakkaarlugu ilisimatusarnermi siulittaasuusussap qulaajaanermi suliat ingerlasut, angusat aamma pilersaarut naapertorlugu suliat siumukarnerat aamma missiliuutitigut killiffiit pillugit malinnaasussat ilisimatittassavai. Erseqqissaanermi pisariaqartuni malinnaasussat ilisimatusarnermi siulittaasuusussaq aamma immikkut ilisimasallit ikiorsersinnaavaat, soorlu toqqorsivinnut iserniarnermi aamma pisuni naatsorsuutigineqarsimangitsuni.

Ilisimatusarnermi siulittaasuusussaq aamma suleqatigiit immikkut ilisimasallit piffissaq tamaat kiffaanngissuseqarluatik ilisimatuutut sulisinnaatitaassapput.

Peqataatitsineq aamma ingerlatitseqqineq

Qulaajaanep ataatsimoorussamik suliamut tapersiilluni ilisimasat tunngavigalugit suliaqarnikkut oqaluttuarisaaneq qulaajarneqarlunilu paasineqassaaq, aamma aalajangerneqarsimasut iliuuserineqarsimasullu kingunerisaannik nassueruteqartoqassaaq pereersut pillugit saammaateqatigiissinnaaneq taamatut iliuuseqarnikkut tunngavissiuunniarlugu. Taamaattumik pingaaruteqarluinnarpoq qulaajaanermi tamarmiusumi nunatsinni Danmarkimilu innuttaasut peqataatillugit pilersaarusiortoqarnissaa. Peqataatitsinikkut oqaloqatigiinneq, suleqatigiinneq aamma qulaajaanermi inuiaqatigiillu akornanni ilisimasanik tunniussisoqarsinnaavoq.

Qulaajaanerup aallartinnerani ingerlaneranilu peqataatitsineq iluaqutaasussatut inissinneqarsinnaavoq. Peqataatitsineq pisinnaasariaqarpoq qulaajaanermi qulequttanik ukkatarineqartussanik ilisimatuut nassaarniarneranni aamma ilisimasanik aamma aalajangersimasanut pisunut inuit namminneq nalunaajaataannik, eqqaamasaannik aamma nammineq inuunerisa oqaluttuassartaannik katersinermi. Kalaallit danskillu suli tusarniaaffigineqarsimanngitsut oqaatigiumasaasa tusarneqarnissaannut peqataatitsineq periarfissiisaaq. Pineqartut inuiaqatigiit aamma inooqatigiit immikkoortut pissusissamisoortumik eqqortumillu ilisimatusarnermi siulittaasuusussamit aamma immikkut ilisimasaqartut suleqatigiittussanit peqataatinneqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq. Tamatigoortumik peqataatitsisoqaqullugu peqataatitsinermi maluginiarneqassapput oqaatsinut tunngasut aamma nunatsinni nunassittarnerup pissusia aammalu malussarissuseq qulaajaanermi qulequtarineqartuniissinnaasoq.

Oqaluttuarisaanermik qulaajaanermi najoqqutassat katersorneqarsimasut Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfianullu qulaajaanep naammassippat tunniunneqassapput. Inuit ataasiakkaat nammineerlutik inuunerannut paasissutissat najoqqutassaniissinnaaneri naatsorsuutigineqartariaqarpoq, taamaattumillu inuit ataasiakkaat innarligassaannginnerat ataqqineqartariaqarpoq inatsisillu atuuttut eqqortinneqartariaqarlutik. Ilisimasanik aamma inuttut nalunaajaatinik il.il. katersinermi katersat atoqqinneqarnissaat pillugu aamma ilisimatinneqaaqqaarluni akuersissuteqartarnissamut ilisimatusarmi siulittaasuusussaq aamma immikkut ilisimasaqartut suleqatigiittussat kajumissarneqarput.

Qulaajaanermi angusat inerniliinerillu nunatsinni Danmarkimilu tamanut ammasumik paasinarsarlugit ingerlateqqinneqassapput. Piffissami qulaajaanerup ingerlanerani ingerlatitseqqiisarnissaq naatsorsuutigineqarpoq. Ilisimatuutut sulianik nunatsinni Danmarkimilu tamanut ammasumik saqqummersitsisoqartariaqarpoq.

Nalunaaruteqarneq

Qulaajaaneq sapinngisamik ukiut tallimat iluanni ingerlanneqassaaq. Ilisimatusarfiup aamma ilisimatusarnermi siulittaasuusussap isumaqatigiissuteqarneranit kingusinnerpaamik ukiut tallimat qaangiunneranni kalaallisut danskisullu qulaajaanerup tamarmiusup tunniunneqarnissaa anguniarneqassaaq. Taassumalu kingorna Naalakkersuisut Danmarkimilu naalakkersuisut ataqatigiissaarinerisigut qulaajaaneq tamanut saqqummiunneqassaaq.

Aningaasaqarneq

Nunatta Danmarkillu akornanni pissutsit pillugit oqaluttuarisaanermik qulaajaanissamut Danmarkip 45 mio. kr.-t tamaasa aningaasaliissutigissagai nunat akunnerminni isumaqatigiissutigaat. Oqaluttuarisaanermik qulaajaanissamut atugassanngorlugit Namminersorlutik Oqartussanut aningaasaliissutaassapput Ilisimatusarfimmullu nuunneqassallutik.

Nuuk, 22. juni 2022

Múte B. Egede
Naalakkersuisut Siulittaasuat

Christina Egelund
Ministeri